

Voorwoord

Piet Lombaerde

Redactievoorzitter

Zoete, speculatieve en soms wrede aspecten van de Gouden Eeuw komen in dit achtste nummer van het jaarboek van het Genootschap voor Antwerpse Geschiedenis aan bod. Een historisch rendez-vous met Erasmus Schetz, een der rijkste Antwerpse kooplieden in de zestiende eeuw, bijt de spits af. Zijn poging tot delocalisatie van de suikerteelt van Madeira naar de goedkopere productiegebieden aan de maagdelijke kuststreken van Brazilië was een der vroegste pogingen op dit vlak. Maar deze verhuizing zou uiteindelijk spaaklopen. Het is een boeiend verhaal van een financiële operatie die verschillende karakteristieken van deze economische activiteit blootlegt. Heel anders is het verhaal van het Leikwartier in Antwerpen (Markgravelei en omgeving), tevens een aanvulling op het themadossier over Gilbert van Schoonbeke gebracht in het vorige jaarboek. Deze aannemer was onder meer de initiatiefnemer van deze randstedelijke bouw- en verkavelingsoperatie, waar welstellende Antwerpenaren verbleven in hun *villae suburbanae*. De gebroeders Gaspar, Melchior en Balthazar Schetz, familieverwanten van de hoger vermelde Erasmus I Schetz, bezaten er gronden en muntten er uit in hun grondspeculatieve betrachtingen. Een derde bijdrage over de rijke zestiende eeuw zoomt in op de Opstand in de Zuidelijke Nederlanden, meer bepaald in Antwerpen. Tussen 1568 en 1574 werden opeenvolgend verschillende pogingen ondernomen om Antwerpen in het kamp van Willem van Oranje te krijgen. Allerhande complotten werden opgezet in de Scheldestad, al dan niet met buitenlandse hulp, maar door verraad mondde deze op niets uit. Wel werd door landvoogd Requesens een bloedige repressie ondernomen, met openbare terechtstellingen, vierendelen, verbrandingen en andere.

Weinig gekend is de invloed van de negentiende-eeuwse Antwerpse Koninklijke Academie voor Schone Kunsten op Hollandse academieschilders na 1830. Nederlanders uit Rotterdam, opgeleid in Antwerpen, legden zich toe op het schilderen van historiestukken, een specialiteit aan de Antwerpse academie. Twee figuren treden op de voorgrond: Jan Hendrik van de Laar en Simon Opzoomer. Zij beoefenden dit genre in de schilderkunst aan de Rotterdamse academie tussen 1823 en 1830, en nadien zouden nationale gevoelens de praktijk ervan verder stimuleren.

Een pittig verhaal is dat van de Diamantbank in Antwerpen. In 1940 kreeg Paul Timbal, gedelegeerd bestuurder bij de Antwerpse Diamantbank, de opdracht een diamantvoorraad van omgerekend ca. 67 miljoen euro naar Brussel, en verder door naar Londen te versassen, zodat deze uit de handen van de Duitse bezetter kon blijven. Zijn tocht werd een ware odyssee, die heel wat interessante en minder gekende aspecten van de houding van de Belgische overheid bij het begin van de Tweede Wereldoorlog blootlegt. Een echte nagelbijtende non-fiction verhaallijn.

De kronieken knopen hoofdzakelijk aan bij recente evenementen. Het startschot wordt gegeven met een flashback van de festiviteiten, lezingen en congressen die in 2019 plaatsvonden in het Van Schoonbekejaar. Voor 2020 gaat bijzondere aandacht naar het herdenken van de vijfhonderdste verjaardag van onze beroemde stadsgenoot Christoffel Plantin met een overzicht van de verschillende feestelijkheden en tentoonstellingen. In een aparte kroniek wordt zelfs gefocust op het bestaan en de inrichting van de zestiende-eeuwse stadstuin van Plantin. In de ban van de actuele corona-epidemie volgt een overzicht van infectieziekten en epidemieën in Antwerpen en de houding daartegenover door de overheid. Niets nieuws onder de zon! Naar aloude gewoonte worden deze korte sprokkelingen afgesloten met een opsomming van de activiteiten van het Genootschap voor Antwerpse Geschiedenis in het voorbije werkjaar.

Twee hoofdkronieken in dit jaarboek zetten de Antwerpse bibliotheken en het onroerend erfgoed in de kijker. De Erfgoedbibliotheek is rijkelijk aangevuld met heel wat archieven, zoals dat van Stijn Streuvels, bewaard in het Lijsternest, en met publicaties, gedeponereerd door toonaangevende uitgeverijen. Er werden ook trendy tentoonstellingen georganiseerd, zoals 'Porno, pulp & literatuur' met zijn 'vieze boekjes'. Alle uitgaven van onder andere de 'Gazette van Antwerpen' van Abraham Verhoeven zijn nu ook online raadpleegbaar op het platform DAMS. De Universiteitsbibliotheek verkreeg in 2019 het kwaliteitslabel van Erkende Erfgoedbibliotheek. De bibliotheken van het Ruusbroecgenootschap, het Rubenianum en het DIVA kregen in 2017-2019 eveneens heel wat waardevolle aanwinsten. Maar het Museum Plantin-Moretus verwierf in 2018 twee bijzondere toppers van Abraham Ortelius: een ingekleurd exemplaar uit 1584 van het *Theatrum Orbis Terrarum* en zijn unieke kaart van het eiland *Utopia*.

De kroniek over onroerend erfgoed sluit het jaarboek af. Heel wat gebouwen werden beschermd, zoals de site van de likeurstokerij De Beukelaar en twee residenties van Léon Stynen. Restauraties vonden plaats van de Rubensportiek en het bijhorend tuinpaviljoen, alsook van de monumentale Handelsbeurs. Volgens het recente Onroerenderfgoeddecreet werden voor de provincie Antwerpen ca. 15.500

bouwwerken gerepertorieerd, waarvan bijna de helft voor de stad Antwerpen. Archeologisch onderzoek werd gestadig voortgezet, onder andere met het vrijleggen van de zone rond de Kipdorppoort. Last but not least werden de publiekswerking en de nodige sensibilisering en ontsluiting van het erfgoed op het programma gezet, met onder meer bijzonder veel aandacht voor de verwezenlijkingen van Gilbert van Schoonbeke in het kader van de Open Monumentendag.

Veel om te lezen dus... in dit sleepstand jaar!